

Codău Annamária

LEVADULÁS

ANTAL BALÁZS: *LE. HORTUS CONCLUSUS-SOROZAT,*
 FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, BUDAPEST, 2017.
VAD. MŰÚT-KÖNYVEK, MISKOLC, 2017.

Busz kapaszkodik le a völgybe, a telep felé, a sötét mélybe. Valahogy mindig így érkezünk bele egy Antal Balázs-szövegbe, menetrendszerűen, nem sok jót sejtve, s ha egy idő után nagyon ismerőssé is válik az a tér- és viszonyrendszer, amelynek variációi a *Vad* című kötet verseiben és a *Le* című kötet prózáiban mindent körülhatárolnak és zárva tartanak, ez az ismerőség mindig nyugtalanít.

Bár az idillhez adott volna a természet: az erdő, a föld, a kertek közelsége, a szarvasok, no meg a kutya, az ember legjobb barátja. Mégis a romlás, a rothadás, a leépülés s ezek színönimái jellemzik ezt a közeget. „A nyomasztó rosszkedv leülepszik a völgyben, és beleragad az erdők közötti üreg reggeleibe és reggeli embereibe, és egy egész évszak kevés lesz hozzá, hogy végleg eloszoljon.” (*Le*, 89.), vagy versben, természeti párhuzammal: „A bús, törékeny talajon az üres rothadás oson / a határtalan fa felé, mint a fájás a szív felé.” (*Vad*, 6.) Valamikor lehetséges volt a *Találkozás a szarvasbikával* „három gyermekszív-dobbanásig” és „három szarvasszív-dobbanásig” (*Vad*, 20.), mostanra az erdő főként az illegális fakitermelésre kényszerült munkások terepe; a hegyeket már kivájták, a kőfejtők s a bányák is lezárva, üresen jelölik valamilyen emberi tevékenységnek a nyomát. Nem mintha nem laktának emberek a telepen, nem dolgoznának irodákban, laborokban, boltokban, buszon, teherkocsin, nem innának a kocsmában. A történet mindig egy férfi figurára fókuszál, aki vagy otthonosan mozog ebben a környezetben, vagy valamilyen módon inkább idegen benne akkor is, ha múltja ide köti. Mire a *Le* novelláit olvasva összeáll a kép, a kötet közepén megerősítésképp *Az ember, a telep, a szomorúság* című írás, majd a végén összegzészésképp a *Pusztai vázlat* keserű hangvételű, egyszerre kívülálló és belső nézőpontú panorámáját és paramétereit nyújtja a behatárolódott létezésnek:

„anyátlan-apátlan árva vidék ez” (*Le*, 91.), tele tűréssel és lemondással. „Faluk, város, rét, erdő, nyers folyóparti lapály szétszalazhatatlan szövevénye várja itt az idegent, és nem csak őt zavarja néha össze.” (*Le*, 189.) Míg a *Le* fókusza inkább a hely, a hely hangulatának a megteremtése felé siklik (főleg a kötet első felében, utána az elbeszélés mód és nézőpont vált egyet), a *Vad* versei inkább az emberekről és az időről, a szorongásról szólnak, bár a térbe kódolt viselkedésmintázatok és viszonyok itt is meghatározók. Több vers tematizálja szívszorító pontossággal az öregedést az anyaghoz való viszonzatéréssel együtt, az idő ketyegő óráját, s ami ezt az időt kitölti: a várakozást, az elmenést és visszatérést, a magányt, az emlékekben élést.

A két kötet közös motívuma a mozgás is. A telepre, a faluba mindig érkezik valaki (a *Vad* első verse is az érkezésről szól), ha nem más, akkor a busz vagy a teherautók hozzák szállítmányaikat. A *Sóvárgás* főszereplője, Barilla állandóan elautózik az üres telepig; a *Másfélmillió lépés Magyarországon* versében a rutin és a tétlenség „a házuktól a presszóig meg vissza”, hordozza az embereket (50.). A versek ennél látványosabban is tematizálják az ide-oda mozgást (*Távolodó mozgás*, *Tiltott mozgás*, *Egybevágó mozgás*), ami esetenként a távolság és az elszakadás belátása után a távolság megszüntetésének ígérete volna, de „a túloldal egyre távolabbra kerül” (*Vad*, 7.). Összeolvasva a két kötetet, ez a mozgás nem a mozgalmasság, amely esetleg pozitív előjelű felpezsdülést okozhatna, hanem mindig egy kicsit lefelé irányul. Illetve adódik a kimozdulás lehetősége az új generáció számára, amint *A jók mennek el* és *A szelídítés* című novellákban utalás is történik arra, hogy a gyermekek majd továbbtanulnak egy közeli városban, s nem lesznek „munkásember-formák”; más szövegek szereplőinek is sikerült ez a „kitörés” (a szén-elemző labor munkatársának a *Bányavidékben*, a katonafiúnak az *Ottahagyni a fogát* című történetben). Valamelyest csapda ez: a kilépő mindig maga után hagy valamit (ha családot, tárgyakat nem is, de emlékeket, identitása alapjának egy részét igen), és ottreked az átmenetben, az átmenetiségben: mert visszatérve többnyire idegen. Ezt a köztes tapasztalatot ragadják meg igen érzékenyen azok a versek, amelyekben az emlékezés nosztalgiája, a gyermekkor elvesztésének elfogadása egzisztenciális szorongással és felelősségérzettel telítődik. A kívülre került, de emlékeiben elszakadni képtelen beszélő az ismerős idegenség érzésével szembesül; identitása ahhoz kapcsolódik, aminek a pusztulását észleli – önazonos maradhat-e, ha a hely és a viszonyok, amelyek valamikor formálták, már nincsenek (*A kérdés*)? Felelős-e azért, hogy az a környezet és kapcsolatháló, amely „kicsúszott a szeméből át az emlékezetbe” (*Vad*, 74.), az ő távozásával is gyengült?

Az eltávozás, kimozdulás hozzájárul egy másíkajta töréshez is: a kontaktus megritkulásával a közösségek rombolódásához (lásd a *Leltár* című verset), így a családi és rokonsági viszonyok kiüresedéséhez (lásd a *Szép csernelyi családtörténet* című verset). Ezért nem ritkán valamilyen szurrogátumhoz fordulnak az emberek az újabb üres tér kitöltéséhez. Ilyen a *Jót tenni mindigben* a szektaízű „szeretetotthon”, amely a megmentetteket hálájuk révén magához láncolja, vagy *A szelídítésben* az a tény, hogy az asszony a Vad Mundira adja elhunyt férje ruháit, hogy a veszteség tudata ne szakadjon rá teljesen a mindennapjaira (együttal a barátkozás bodorádamos lehetőségei?). Ezek az emberek nem rosszak, csak valamit nagyon elveszítettek – egymást (a *Sóvárgás*ban szereplő Barilla számára a „rokon” már csak egy nevet jelent), az időt, az egymást összekapcsoló tereket. Ezért is van valami bizalmatlanság is közöttük, ugyanakkor mindenhol lappang egy „titkos titok”, egy „titkolt titok” (*Vad*, 9.). A novellákban ez gyakran valamilyen múltbeli, a családi viszonyokhoz kapcsolódó trauma vagy egy telep-i baleset. Innen a szövegek baljóslatúsága, illetve az a balladisztikusnak mondható sajátosság, amely a nagyon sűrítő erejű mondatok, a párbeszédnek minimális közlésértéke révén abból ered, hogy nem mindig derül ki, mi is történik igazán, mik a szereplők motivációi.

Legextrémebb esetei ennek azok a novellák, ahol valami misztikum is besűrűdik. A rendkívüli feszültséget nagyszerű érzékkel adagoló *Hosszú napokban* Martos rossz előérzete az idegen sofőrrel kapcsolatosan nem bizonyul megalapozatlannak: elbizonytalanító a kétféle híradás egy baleset megtörténtéről, a végére pedig az derül ki, hogy a hír talán jóslat volt. *A fal mögöttben* a kötet többi részétől eltérően egy kisgyerek kapkodó szolamát olvassuk, akinek nézőpontját az is korlátozza, hogy a felnőttek nem magyaráznak el neki semmit, így csak arra a betegségsgagra tud alapozni, amelyet egyre erősebben érez magán és otthonában. Némi utalásokból azonban egy szörnyű átok szörnyű feloldásának kísérletére tippelhetünk.

A versekben megcsillan a csoda és a kincs lehetősége is, de ezek is hiányukban értékelődnek fel (*A csodatemető*, *Kincskereső*). A *Vad* kötetnek is nagy a sűrítő ereje, emellett leheletnyi mitikus tapasztalattal egészül ki: lírai ének beszélnek földszagú anyáról, aki fiait sárból és kavicsokból gyúrja, s nem engedi el; erdőbolyongó óriás apákról, akikkel sosem jön létre semmilyen kapcsolat. Apa és fia örökös távolságáról szól a balladaidéző ritmusú *Apácska-vers* is: „a szív szakadatlan / dobog a zuhatagban / nincs aki azt megokolja”, „és közben szakadatlan szívében akaratlan / megtépett farkasok nyája mosolya vizében szarvasok nyála” (30.). S bár a *Bemutatás* rítu-

sában, amikor a nagyapa bemutatja az újszülöttet a hónak, van valami ősi ünnepélyesség, az eredet sem idilli, a létre jövés is egy brutális vagy kényszerű történés. *A törpe* című versben „[e]lőttem rántották ki a világba” (65.), „tolták bele a lelket”, „véresen, / de működőképesen”. A verseskötet vége felé egyre erősebb a „vadulás” abban az értelemben, hogy a megfogalmazás nyersesége egyre intenzívebb, valamint az elégikum nyomai is elpárolognak. Az öregeknek, az öregségnek egy megértő darabja, az *Öregember-versek* ellenpontjaként *Az öregeink a földbe vesztek és a föld megrohadt tőlük* dűhe és kiábrándultsága következik. A kötetzáró vers (*Találkozás a régivel*) az elhasznált tárgyak és testnedvek felsorolásának érzelemmentes szigorúságához jut el.

A verseskötet fülszövegének provokációjára, hogy mitől vad a *Vad*: vad a kétségbeesett ragaszkodás és küzdelem a mindennapokhoz és a mindennapokért, még akkor is, ha a létezés körülményei mindig csak valaminek az elvesztése felé vezetnek (l. a *Veszett kutyák versét*). De a vad egyúttal idegen is, és vadul a magára hagyott hely, élőlény. S vad a szelídítés is. Vad a hiány és a fenyegetettségérzés, a szorongás. És mégis van ezekben a szövegekben empátia, van egy-egy szép alternatíva, mint a *Ballada a felezőidőhöz érkezőről* című versben: „de beszéljünk inkább arról a néhányról / aki fél életét leélve nem romlott meg / és nem lett a keserűségtől sem bűzlő alak / és a tükrök ma is a barátai / belenéz mindennap a gyerekei a szülei a felesége szemébe / és van is amit mondjon nekik / amit megjegyezhetnek hogy éljenek vele és belőle / és amit mindig keressenek majd sorra mindenkiben” (35.). A kapaszkodó mindenhol ez lehet: legyen, akinek a szemébe nézni. Talán ezért indul el a tanyasi gyerek, s hívogat minden ismerőst apját meglátogatni (*Vendéget hívni, esőt várni*).

A két kötet által megidézett közeg és annak hangulata nem görcsös atmoszférateremtés eredménye, eleve benne van ez a levegő a mondatokban, ritmusukban, s míg közös talajt biztosít a versek és prózák együttértéséhez, nem jelenti azt, hogy minden szöveg ugyanannak a tapasztalatnak a puszta újrafogalmazása volna. Mire azt hinnénk, hogy mindent tudunk Antal Balázs mondandójáról és szövegeinek világáról, a forma, a regiszter, a történetelemek vagy a hangsúlyok eltolásával megmutatja, hogy dehogyis. S ha az általa leírt világ („a döntően munkás, eredetében, emlékeiben paraszti közeg” – ahogy a prózakötet végén szereplő interjúban kabai lóránt kérdéseire válaszolva fogalmaz) nem mindenki számára otthonos, ez a művészet azért rendkívül fontos, mert lehetővé teszi, hogy az olvasóban ennek ellenére is történjék valami.